

Egy kis hely a Nap alatt

SZÁSZ PÉTERREL - ÚJ FILMJÉRŐL

Harmadik játékfilmjét fejezte be Szász Péter — saját forgatókönyvéből —; Bencze Ferenc, Margittay Agi, Koltai Róbert, Lukács Sándor, Máriáss József főszereplésével; operatőrre: Ragályi Elemér. A *Fiúk a térről* és a *Kapaszkodj a fellegekbe* — Szász előző két filmje — markánsan jelezte az alkotó törekvését egy sajátos, korszerű filmkomédiái stílus — talán úgy is mondhatnánk: a szórakoztatva politizáló, kalandfilmbe és burleszkbe oltott vígjáték — műfajának kialakítására.

— Új filmje, az *Egy kis hely a Nap alatt* — konzekvens folytatása ennek a törekvésének?

— Tematikailag és gondolatilag az új film az előző kettőnek a szerves folytatása; kicsit úgy érzem, mintha a *Fiúk a térről* második része lenne.

— *Miről szól a film?*

— A történet központjában az „Eroica-akció” áll. Hogy az micsoda? Kultúrházavatóra készülnek egy kis-

városban, Pándokon, s az ünnepségre meghirdették a neves karmester és a jó zenekar koncertjét — csak éppen szerződöttni felejtették el őket. A film hőse azt a feladatot kapja, hogy — ha levelező-egyetemi vizsgája miatt úgyis Pestre megy a hét végén, intezze már el, hogy mégis legyen zenekar a megnyitáson. Ez a főhős ötven év körüli szerény vidéki pártfunkcionárius; az a fajta szürke közkatonája az apparátusnak, aki 45 óta részt vesz a mozgalomban, minden feladatot lelkiismeretesen teljesít, s látszólag „nem vitte semmire” — legalábbis: nem csinált karriert a szó köznapi értelmében; most is biciklin jár, nem autón —; de végül is az ő hangyaszorgalma, kitartása, emberekkel való bánni tudása mozgatja a dolgokat Pándokon. Ennek az embernek — sorsának, jellemének, belső világának — feltérképezése a film, s talán egy kissé társadalmi keresztmetszet is: az Eroica-akció során hősrünk körbeszáguldozza a mai Budapestet, s eközben a legkülönbébb társadalmi rétegekkel kerül kapcsolatba. E pi-

Lukács Sándor és Margittay Agi

Jelenet a filmből

toreszk, vígjátéki fordulatokban bővelkedő élménysorban tárul föl ennek a majdnem névtelen, de mélyen bölcs és okos embernek a belső tartalma, s az a tapasztalata, hogy ha valami érdemes cél adódik, meg lehet mozgatni az embereket... Szóval a film nem egyéb, mint a lehető legegyszerűbb híradó egy mai pesti szabad szombatról... Tartalmát nehezen tudom elmesélni — légköre van; legalábbis azt remélem. Mai budapesti légköre. Nem „pesti”, hanem budapesti. Vallomás erről a sokszor elátkozott, ál-cinikus mai pesti emberről. Mert nem hiszek abban, hogy „ez a kilencmillió lánghossútó országa”. És az se igaz, hogy a dolgok csak úgy mennek maguktól. Valakik igenis dolgoznak azért, hogy Pándokori végül is felcsendüljön az Eroica. Ezekről az emberekről kíván beszélni a film; a mottóul választott Benjámín László-idézet szavaival: „Szívem szerint földig hajolnék előtte / de csak kalapot emelek / s ő fütyörész / mint a kertész...”

— Azt mondta: „híradó egy pesti szombatról”. Ez azt jelenti, hogy stí-

lusában a dokumentarista jellegű játékfilmtörekvésekhez áll közel?

— Dokumentarista stílusú film, vígjátéki szituációkból felépítve. Ezeket a kitalált vígjátéki helyzeteket mindvégig behelyeztük a valóságos pesti köznapokba. Az egyik jelenet magva: vidékről jött hősünk jegy nélkül felszáll a villamosra; s jön az ellenőr. Valódi pesti villamoson, valódi utasokkal vettük fel a jelenetet, szép számmal akadtak ismeretlenek, akik szereplőnket ki akarták segíteni pénzzavarából. Egy másik jelenet: verekedés a meccsen. Ezt a svéd—magyaron vettük fel; a fizető szurkolók között drukkolnak a szereplők — s ettől sajátos zamata lett a filmnek, azt remélem. Néhány esetben, mikor kiderült, hogy a kitalált forgatókönyvi szituáció nem szervült a valósággal, át kellett írni a jelenetet, mert nyilván dramaturgiallag sem volt jó. Máskor — sokszor — viszont megdöbbenve tapasztaltuk, hogy a valóság sokkal vadabb, mulatságosabb fordulatokat produkált, mint a legelszabadultabb vígjátékírói fantázia. E módszer következetes alkalmazása elsősorban a remek Ragályi Elemérnek köszönhető,

aki elejétől végig kézben tartott kamerával, abszolút csekély apparátussal forgatta a filmet. Így aztán egyetlen fizetett statisztánk sem volt — s van vagy ezer szereplője a filmnek. Akik nem is sejtették, hogy filmszereplőkké váltak; ha egyáltalán észrevették a kamerát, se gondolták, hogy itt egy játékfilm készül; legfeljebb a Kék fényre vagy a TV-híradóra gyanakodtak... Mindaz, amit a filmről elmondtam, persze csak saját elképzelésem és vágyam; a megvalósulást nem tudom megítélni.

— *Ez a dokumentarista stílus hogyan illeszkedik a korábbi filmjeiből ismert harsányabb vigjátéki hangvételhez?*

— Ez a film szelidebb, halkabb hangvételű, mint amazok. Nincsenek benne látványos, nagy gegek: az ilyenektől szigorúan visszatartottam magam. Mert ha a máról akartam beszélni, és nem volt valamilyen eltökélt stíromantikus eszményképem — vagyis hogy mindenáron X. vagy Y stílusában csináljak filmet —, akkor le kellett mondanom bizonyos eszközökről. Egy csendes, szolid emberről szól a történet — tehát csendes, szolid stílusban kell megcsinálnom, úgy éreztem.

— *Őn mindig rendkívül fontosnak tartotta a várható közönséghatást; vajon az ilyen csendes, szolid stílus nem gátja-e szükségképpen a közönségsikernek?*

— Remélem, nem. Ez a film egy-

értelműen a mozinak, a nézőnek készült. Olyan komikai és főként érzelmi hatásokkal operálok, amelyek — bízom benne — visszhangot keltenek a közönségben. Az eddigi néhány előzetes vetítés legalábbis ezt a reményemet táplálja.

— *Az utóbbi időszak magyar filmjei nem dicsekedhettek különösebb közönségsikerrel...*

— Olyannyira nem, hogy a közönség és filmgyártásunk kapcsolata talán még sose volt ilyen mélyponton. Ráadásul régi tapasztalat, hogy minden bukott film magával rántja a két utána következőt is, és mindez mostanában úgy alakul, mint egy mértani haladvány. Lassan eljön az az állapot, hogy már aki a filmeket készíti, azt sem érdekli, megnézi-e művét a közönség vagy sem. Őt-hat évvel ezelőtt még aki fennen hangoztatta, hogy nem érdekli a közönség, az is reszketve figyelte, mi történik a moziiban. Ma pedig már egyre kevesebb filmest érdekelt, hogy bejön-e a néző vagy sem. Ez pedig tarthatatlan állapot, ami ellen sürgősen tenni kellene valamit.

— *S mi lenne a megoldás?*

— Mindenekelőtt tudomásul kéne venni, hogy van televízió; s ennek ellenére mi 80 százalékban tévéfilmeket készítünk. Vagyis a mozinak készült filmjeink zöme is olyan, akár egy tévéfilm, azért pedig az emberek nem mennek el hazulról. Mozi-filmeket kellene csinálnunk!

— *Mit ért ezen a fogalmon?*

— Fellini például mindig mozi-filmeket csinál. De itt egy másik példa: a *Szelíd motorosok*. A filmet

Margittay Agi és Bencze Ferenc

nem szeretem, mert nem értek egyet azzal, ha kábítószercsempészekből krisztusi hősöket faragnak; — de érdeemes tanulni a módszerből, ahogyan nagy belső érzelmi attraktivitással, briliáns színészekkel, ragyogó operatőri munkával létrehozták ezt a vérbeli mozifilmet. Nem véletlenül volt sikere. Míg a mi dramaturgiai szemléletünkben nem kristályosodik ki a feladat, hogy tévéfilmek helyet mozifilmeket kell csinálnunk — aligha pártol vissza a közönségünk. Valószínűleg a mai valóságban kellene alaposabban és mélyebben feltérképeznünk, s igazi mozdramaturgiával építkezni — mert most egyre inkább sivatagra emlékeztetnek a nézőterek a magyar filmeknél. Pillanatnyilag a televízió leggyengébb filmje is jóval nagyobb közönségváltásra számíthat — s nemcsak számszerűleg, de a hatás intenzitását tekintve is —, mint egy magyar játékfilm.

— Sokszor használja a bűvös „mozdramaturgia” fogalmát. Mit ért ezen pontosabban?

— Látványosabb, attraktívabb belső és külső hatások, igazi nagy színészi alakítások, jó operatőri munka — szóval ősi hatáselemek. Nincs nálam a bölcsék köve, bűvös recepteket sem ismerek, de abban bizonyos vagyok, hogy a mai magyar filmgyártásban sokkal több művészi erő — kitűnő rendezők, operatőrök, remek szakembergárda — rejtőzik, mint ezt a jelenlegi termés mutatja. Valahogy koncentrálni kellene ezeket az erőket, mindenkiből kipréselni a legjobbat, hogy visszaszerezhessek a magyar film hitelét a közönség körében.

— Amit új filmjéről elmondott, az mintha kissé ellentétben állana az attraktív mozdramaturgiáról vallott elképzeléseivel...

— Látszólag talán. Filmemet én egy nagy színészi alakítás — Bencze Ferencé — majdnem romantikusan attraktív ábrázolására építettem. Megpróbálok mosolyt, nevetést, könnyeket fakasztani a nézőtérre; vagyis a belső lélektani állapotokat és a külső helyzeteket olyan szintézisbe hozni, amire — remélhetőleg — bejön a közönség. Féltreértés, ha az előbbi szavaimból úgy tűnik ki, mintha attraktivitáson okvetlenül

Bencze Ferenc, a film főszerepében
(B. Müller Magda felvétele)

harsányságot értenék: vagyis hogy vígjátékban mindig tortát dobálnak és fenéken rugdossák egymást, drámában mindig lövöldözzenek. Persze az se baj, ha csinálják... Szóval nem tudom elemezni azt a magyar mozifilmet — ami nincsen. De kellene, hogy legyen. Ha mi filmesek rá lennénk kényszerítve, hogy a közönségnek kell eltartania bennünket, nyilván sikerülne létrehozni az ilyen filmeket. Pillanatnyilag nem vagyunk erre rákényszerítve, s ez kicsit ellustított bennünket. Magamról is beszélek. Meg el is veszítettük a mértéket. Annyit beszélünk paraboláról, hogy már mindenben azt keressük. Egy igazi műalkotás annyit mindent jelent — lehet parabola is. De hogy egy film csak a csupasz váza legyen valamiféle jelentésnek — ezt a közönség nem bocsátja meg nekünk. Amíg csak egymásnak csináljuk a filmeket, nem fogunk kijutni a zsákutcából. És mindaz, amit a mozifilmet perelve mondok, nem azt jelenti, hogy a közönség rosszabbik ízlését kellene kiszolgálni; mert az a legnagyobb önáltatás, ha azt képzeljük: a Csárdáskirálynő vagy a Bob herceg majd megoldja a közönséggel kapcsolatos gondjainkat. Állítom, hogy ami szellemi energiában filmgyártásunkban felhalmozódott, az a jelenleginél sokkal többre, hatásosabb produkciókra képes. Mindenestre tény, hogy jelenleg a közönség számára nem vagyunk elég érdekesek. Vajon miért nem? Ezen kellene elgondolkoznunk.

ZSUGÁN ISTVÁN